

יד
מהרי"ע

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

נמסר במוצש"ק
שלח לך
סיון ה'תשע"ט ב'ש"ל
בבית המדרש "פעולת צדיק"
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

טעם שנקרא התלמוד בשם גמרא.

מעלת אמירת קדיש על נשמות אביו ואמו, וכיצד דורשים זאת מן הפסוק "תמות נפשי מות ישרים".

חמשה תירוצים לגבי השאלה מהשיעור הקודם על דברי הרב משנת חסידים.

מגבית למען פעולותיו של הר"ר עובדיה סיאני.

כל הזכויות שמורות

יוצ"ל ע"י מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: yad@maharitz.co.il

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642

שלוחה 6

קול הלשון – 03-6171031

מספר השיעור בדיסקים ובקו "קול יהודי תימן" – 499

השיעור מוקדש

להצלחת רבי חיים לוי הי"ו מניו יורק,

ונו"ב סימון תחי', ולהצלחת כל בני משפחתו.

וכן לרפואה שלימה ליוסף איתן בן חיים שיחי'.

המקום ב"ה ירצה נדבתם, ויברך מעשי ידיהם, ומכל צרה ונזק יצילם,

וימלא כל משאלות לבם ולבכם לטובה, אכי"ר.

בשם רחמן.

השיעור מוקדש להצלחת רבי חיים לוי הי"ו מניו יורק, ונו"ב סימון תחי', ולהצלחת כל בני משפחתו. וכן לרפואה שלימה ליוסף איתן בן חיים שיחי'.

המקום ב"ה ירצה נדבתם, ויברך מעשי ידיהם, ומכל צרה ונזק יצילם, וימלא כל משאלות לבם ולבכם לטובה, אבי"ר.

טעם שנקרא התלמוד בשם גמרא.

הפסוק בישעיה [נ"ד, י"ב] אומר, וְשִׁמְתִי כְּדָכָד שְׁמִשְׁתִּיךָ, וְשִׁעְרֶיךָ לְאַבְנֵי אֶקְדָּח. אומר התרגום, ותרעך לאבני גמר. צריך להבין את הפשט, מה הם אבני גמר.

מהרי"ץ בחלק הדקדוק שם וכמובא בתורה קדומה על הפטריות פרשות נח וראה [מפרש זאת בזה"ל, ותרעך לאבני גמר, פירוש אבנים מזהירים ומתנוצצים כאש. כמו גומרינ דאישא, לשון גחלי אש. הפסוק אומר ויקרא ט"ז, י"ב], גְּחִלֵי אֵשׁ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ, ומתרגם אונקלוס, גְּמָרִין דאישא. וזו הכוונה במה שחז"ל מגדירים, מוגמר. בשמים שמניחים ע"ג האש להפיץ ריח.

כיוצא בזה אומר כאן הפסוק, אבני אקדח, דהיינו אבני גמר, מלשון שלהבת נוצצת. כך אומר לנו הקב"ה על ידי ישעיה הנביא, שלעתיד לבוא יהיו שערי ירושלם עיקו"ת יפים וחשובים כל כך, כמו אבני אקדח, מלשון קדיחת אש. אבנים נוצצות.

ממשיך מהרי"ץ ואומר, ואפשר דמזה קראו לתלמוד, גמרא. כי כל הכתוב בה הם דברים כניצוצי אש. התלמוד בבלי והתלמוד ירושלמי, נקראים גמרא. צריך ביאור, מה הכוונה גמרא? משנה, מובן, מלשון שינון. אבל למלה גמרא לכאורה אין משמעות וקשר לתלמוד? ואמנם גם גמרא ידוע שהוא מלשון לימוד, מלשון למגמר וכו'. אבל לכאורה הדבר אינו משמעותי כל כך, כי ישנם לימודים רבים.

אומר מהרי"ץ, כל הכתוב בה הם דברים כניצוצי אש. וכוונתו, כל השקלא וטריא שבתלמוד, כולם מאירים ומזהירים. עיקר התורה שבע"פ היא הגמרא, ומשם יוצאת הוראה לישראל, על ידי הליבון והחקירה מהשרשים, לאורך ולרוחב, מתגלה אור גדול ונוצץ.

יתכן גם שהכוונה היא כמו שאומרת המשנה במסכת אבות [פרק ב',] והוי מתחמם כנגד אורן של חכמים, והוי זהיר בגחלתן שלא תכוה. רואים שדברי חז"ל הם כאור וגחלת.

נמצאנו למדים שהגמרא נקראת מלשון גומרינ, דהיינו גחלים, הן מצד האור היוצא מהם, והן מצד החום שהם נותנים לנו.

צריך ללמוד מוסר כיצד להתייחס לדברי חז"ל. מי שמתייחס אליהם בצורה שאינה מכובדת, הוא עלול להיפגע ח"ו, להיכוות בגחלתן.

ידוע שקריאת השם גמרא למסכתות הש"ס לא היה מקובל בדורות הראשונים כל כך. יש לדייק יותר ולומר שהראשונים השתמשו בשם גמרא, אבל גם בשם נוסף, תלמוד. בדורות האחרונים פחת ונעלם השם תלמוד מהגמרא והראשונים, כי בכל מקום שהיה כתוב תלמוד, המצנזרים מחקו, וכתבו במקום זה גמרא.

המופקדים על הצנזורה, אלו הנצרים מארצות אירופה, החליפו עוד הרבה מלים, כמו משומד. היכן שהיה כתוב משומד, החליפו וכתבו מומר, וכהנה וכהנה. הם כל כך שנאו את התלמוד, כי הם ידעו שעיקר היהדות בנויה עפ"י התלמוד בבלי, לכן לא הסכימו להשאיר את המלה הזו, שהיא מסמלת את היהדות, ושינו וכתבו את המלה גמרא. בעוונותינו הרבים הם כמעט הצליחו, ונעקרה המלה תלמוד, כי פחות משתמשים בה.

זאת בדוקא, בשביל לחזק את הרמז. לשון גמרא הוא בכוונת לימוד, כמו למיגמר וכו'.

מעלת אמירת קדיש על נשמות אביו ואמו, וכיצד דורשים זאת מן הפסוק "תמות נפשי מות ישרים".

אם יישאר לנו זמן נחזור בס"ד שוב לנושא, להוסיף לו ציצים ופרחים. או בשיעור נוסף בעזרתו יתב'.

הקדמתי זאת, כיון שדיברנו בשיעור הקודם על עניין הקדיש יתום, ואותו הרב בעל החידוש, מהר"ח בן בצלאל, מחבר ספר החיים, וכן מחבר איגרת הטיוול, מוסיף [בספר החיים הנז', חיים טובים פרק ח', דף פ"ו] כי כבר בתורה נרמז עניין קדיש יתום. הבן אומר קדיש לע"נ אביו שנפטר, להצילו מדינה של גיהנם.

ליכא מידי דלא רמיזא באורייתא. גם עניין הקדיש הזה נזכר בתורה. בלעם אמר [במדבר כ"ג, י'], תָּמַת נַפְשִׁי מוֹת יִשְׂרָאֵל, וְתָהִי אֶחָדִיתִי כָמֹהוּ. ישרים ראשי תיבות, יהא שמיא רבא מברך. כך הוא אומר. ממש נפלא.

אבל השאלה נשאלת, ממש פלא עצום. בתורה כתוב 'ישרים', עם יו"ד, וזה לא מסתדר עם ראשי התיבות? וכי אצלו לא היה יו"ד? בכל הספרים שבדקנו כתוב ישרים מלא יו"ד.

שאלה מהקהל: אולי אפשר לרמוז בזה שצריכים עשרה לאמירת הקדיש?

תשובת מרן שליט"א: זהו תירוץ נחמד. אבל ראשי התיבות קצת מתקלקלים, כי זה לא לפי הסדר. ואעפ"י כן אתה מתרץ, ויש מקום לדברך.

אמנם אעיקרא דדינא פירכא. בלעם מאחל לעצמו, תָּמַת נַפְשִׁי מוֹת יִשְׂרָאֵל. הוא היה נביא, והקב"ה נתן לו יכולת, וגם לדעת דברים שיקרו בימות המשיח. בלעם עצמו היה בעל מדרגה, רק שהוא היה רשע גדול. כתוב בספר זוהר ח',

המצנזרים לא הסתפקו בצנזור מסכתות הש"ס בלבד, אלא אפילו בספרי הרמב"ם, ושאר ספרים, היכן שהיה כתוב תלמוד, שינו וכתבו גמרא, וכך הדפיסו אחריהם בדפוסים. אבל מי שיחקור ויחפש אחר הנוסחאות המדויקות, כמו מהדורת פרנקל, יראה שהרמב"ם עצמו השתמש בדר"כ במלה תלמוד. אמנם בפיהמ"ש בהקדמה לטהרות ועוד מקומות, הוא כותב גמרא, או כשזה נסמך 'גמר' בלי אל"ף (כגון גמרכתובות) ואכמ"ל.

ואף שזו היתה גזירת הנצרים, אפשר לומר שהיה זה משמים, ומסיבה אחרת. ראיתי רמז נפלא בספר החיים [מצויין להלן] שכתב מה"ר חיים בן בצלאל, אחי מהר"ל מפראג, שהיה חבירו של הרמ"א. הוא היה גאון גדול ומקובל אלהי, וזכורני שכתבו עליו שאליהו הנביא היה מתגלה אליו. הוא אומר כי גמר"א בראשי תיבות, גבריאל, מיכאל, רפאל, אוריאל. ללמדנו שהעוסק בגמרא, משמרים אותו ארבעת מלאכים אלו.

זהו הדבר המיוחד את השם גמרא, וזוהי מעלתו. גם בילקוט פרפראות [נדפס בירושתנו כרך שני] כתוב, כל העוסק בתלמוד, משמרים אותו ארבעה מלאכים, שסימנן גמר"א.

שאלה מהקהל: אם כן הדעת נותנת שבכוונה תחילה הניאו חכמי ישראל את הנצרים המצנזרים לשנות את שם התלמוד דוקא לשם גמרא, ולא לאיזה שם שהם ימציאו?

תשובת מרן שליט"א: מי יודע. אבל לא מסתבר. נראה יותר כי מן השמים סיבבו זאת. ישנם סיבות, ויש את מי שמסובב כל הסיבות. כבר אמרתי כי לשון גמרא היה קיים בעבר, אבל התייחדות שם גמרא למסכתות הש"ס, התבצע דוקא על ידי המצנזרים. לגופו של עניין יתכן שהיהודים בחרו דוקא את השם הזה, כי במלת גמרא ישנה מעלה. כל השאלה מהיכן התחיל העניין, מהצנזורה, והיהודים המשיכו

כי אם הוא היה בוחר בדרך הקדושה, הוא היה מעפיל לפסגות גבוהות. והכתוב מעיד עליו ואומר, יָדַע יָדַעַת עֲלִיּוֹן. הוא לא אמר דברים נבובים. בלעם מבקש לזכות למות כמו הצדיקים, הם אברהם יצחק ויעקב, וגם כמו שאצל היהודים אומרים יהא שמיא רבא מברך. שיגידו עליו קדיש. ממילא מה שצריכים עשרה לאמירת קדיש, אינו מתייחד בדוקא לקדיש יתום, כי בכל קדיש הדין כן. כיון שבלאו הכי צריכים עשרה, ממילא אין אפילו ממה להתחיל.

אבל נמצא שאם כבר בדרך הזאת, היה עדיף לומר שביו"ד זאת נרמז יתום. זה מסתבר ומובן יותר.

ברם חושבני כי עדיף לתרץ את הקושיא הזאת, עפ"י מה שקראנו השבת בפרשת השבוע, פירוש מקביל ודומה מאד לפירושו.

הפסוק אומר [במדבר י"ג, כ"ו], וְהָיִים יָמִי בְּכֹרֵי עֲנָבִים. על כך מביא החיד"א בספרו חומת אנך, וכן בספרו דבש לפי בזה"ל, פירש הרב הקדוש מהר"ר שמשון מאסטרפולי ז"ל, דלפני אותיות ענבים הם אותיות ס"מ שהיה אז שליטתו, עכ"ד.

הרי אותו ס"מ הוא משטין ומקטרג, עליו אומר המשורר, ולא תירא מצד שמאל, שמו המלא הוא, סמא"ל. גם בפסוק שלנו, יָמִי בְּכֹרֵי עֲנָבִים, רמזו שהיצר הרע והמשטין ההוא, שלט אז בעולם. בכך מתכוון לומר מהר"ר שמשון מאסטרפולי שהיצר הרע הוא שהשפיע טומאה לעולם, לכן היתה משיכה חמורה כל כך למרוד בקב"ה, וזה מה שעשו המרגלים. ענבים הוא אותו רמז לאותו משטין, כי האות סמ"ך היא בסדר האותיות לפני האות עא"ן, המי"ם לפני הנו"ן, האל"ף לפני הבי"ת, והלמ"ד לפני המי"ם. סמא"ל.

החיד"א מביא את פירושו, ומעיר בזה"ל, וְהָיִין בה בספרי הקטן דברים אחדים דף ק"ח, דבכל

הספרים כתיב ביו"ד. מה נעשה עם היו"ד? ובספר אסיפת הכהן כתב, דבמוסרה כתיב 'ענבים'. וכבר כתבתי בפני דוד דאינו כן, ובדברים אחדים ישבתי קצת.

צריך להרחיב קצת, בשביל לחזק את הקושיא, ולומר כי בדרך כלל ישנן חשבונות בגימטריאות, ואינם דברים בעלמא. מסתכלים על מלה חסירה, כאילו שהיא מלאה. לדוגמא, ציצית, אפילו שבתורה היא כתובה חסר יו"ד, ציצת, רומזים בה את תרי"ג המצוות, שהיא בגימטריא שש מאות, וביחד עם הקשרים והחוטאים, או לדידן הקשרים בעצמם, דהיינו שבע חוליות ועוד ששה אורים, סה"כ שש מאות ושלוש עשרה. ותמוה, הרי בשום מקום לא כתוב ציצית מלא. תמיד כתוב ציצת חסר?

נאמרו כמה תירוצים על השאלה. אבל התירוץ הפשוט ביותר הוא, כי למרות שבתורה כתוב ציצת חסר יו"ד, כיון שהיה צריך להיות כתוב מלא, ציצית, מתייחסים אליה כאילו שהיא כתובה עם יו"ד. בתורה כתוב חסר, כי יש לכך סיבה, אבל החשבונות כולם צריכים להיות לפי עצם המלה.

כיוצא בזה מצינו לגבי תיבת סוכה. המקובלים מחשבים תמיד את הגימטריא, כ"ו ה"ס, הרומזים לשם הוי"ה, ולשם אדנו"ת. אלו עולים בחשבון עשרים ושש, וששים וחמש. ונשאלת השאלה, כיצד אפשר לחשב כך, הרי בתורה כתוב חסר וא"ו?

וכן במזמור הנאמר בספירת העומר, אומרים אז את המזמור [פרק ס"ז], לְמִנְצַח בְּנִגִּינַת מְזֻמֹּר שִׁיר. אֱלֹהִים יַחְנְנוּ וּבְרַכְנוּ, יָאֵר פָּנָיו אֶתְנוּ סֶלָה. כי הוא מונה ארבעים ותשע תיבות, חוץ מהפסוק הראשון המוגדר ככותרת המזמור. גם הפסוק האמצעי, יִשְׁמְחוּ וְיִרְנְנוּ לְאֲמִים, פִּי תִשְׁפֹּט עַמִּים מִיִּשְׂרָאֵל, וְלְאֲמִים בְּאֶרֶץ תִּנְחַם סֶלָה, מונה ארבעים ותשע אותיות. אמנם אפשר לספור ולראות שהחשבון לגבי האותיות

שערי יצחק – השיעור השבועי

ממילא גם קושייתנו על מהר"ח בן בצלאל מתיישבת היטב. תיבת ישרים כתובה עם רי"ש ויו"ד בחירק, לכן מסתכלים על היו"ד כאילו שהיא אינה, כיון שמצד עצמה היא מיותרת.

שאלה מהקהל: בתיבת ציצית כתוב חירק ויו"ד, ואעפ"י כן דורשים גם את היו"ד?

תשובת מרן שליט"א: יפה. אבל תדייק בדברי החיד"א שאומר, הוא היה מונה מדות הדרשה בחכמת האמת. הדרשות לגבי הציצית הן עפ"י חכמי הפשט, כגון רש"י [בפירושו שם], אבל לחכמי האמת ישנה דרך אחרת.

חמשה תירוצים לגבי השאלה מהשיעור הקודם על דברי הרב משנת חסידים.

חשבתי להביא את הספר משנת חסידים, אבל בטעות לא הכנסתי אותו לתיק. כנראה שישנה שליטה של ס"מ... הזמן גורם. ימי בכורי ענבים רח"ל.

נביא את דבריו בע"פ. [אמר העורך: זה לשונו, אחר כך יאמר קדיש בתרא, והוא נקרא קדיש יתום, כי היתום שאומרו בכל השנה שמת בו אביו ואמו, מעלה אותם מן הגיהנם, אם נידונו שם על שלא חששו לענות אמן. י"ב חודש משפט הרשעים במדורות אלה, הם נחלקים לחלקים, חודש וחצי לכל מדור, וזה נקרא שעתא ופלגות שעתא, שמציל הקדיש ממדור זה התחתון, שהוא סוד חודש וחצי, לאב ואם הנידונים בו על עון אמן האמור. אבל על העוונות, שעליהם דנים בשאר המדורות, אין הקדיש מצילם. בהמשך מרן שליט"א הביא את לשונו, כפי שנכתב בספר סוכת שלום].

שאלנו בשיעור שעבר, לכאורה דברי המשנת חסידים קשים מאד. מהר"ר עמנואל חי ריקי מתמצת את כל כתבי האר"י בקיצור, כעין צורת משניות, עם סדר ומשטר לפי נושאים. והוא אומר שהקדיש יתום מועיל לנשמת אביו

לכאורה אינו מדויק, ואינם עולים אלא ארבעים ושבע אותיות?

התשובה היא כמו שנתבאר, שתיבת תשפט כתובה ללא וא"ו, אבל החשבון הוא כאילו היא נכתבה מלא, כי מצד התיבה עצמה היא צריכה להיכתב מלאה. וכן המלה מישור. ישנה סיבה צדדית מדוע למרות שמשפט כתיבתו מלא, הן נכתבות חסר.

לעומת כל זאת, בדרשת מהר"ש מאוסטרופולי, כתוב בתורה 'ענבים' מלא, וכן צריך להיות לפי משפט הכתיבה. לכן החיד"א מקשה, מדוע הוא עושה גימטריא כאילו היא חסירה?

החיד"א התקשה רבות בקושיא זאת, עד שהגיע לתשובה בזה"ל, ועתה מצאתי בספר כנפי יונה ריש ח"ב, הוא היה מונה מדות הדרשה בחכמת האמת. ובכלל כתב אופן א', וז"ל, תמעית אעפ"י שיש לו, כגון ו' של חולם, יו"ד של חירק, עכ"ל. ועפ"י שפיר קאמר הרב הקדוש הנזכר, דחזינן כאילו כתיב 'ענבים', חסר יו"ד, כי היו"ד שיש בה חירק זמנין דאינה מן המנין, ודוק.

ביאור הדבר, כיון שבפסוק כתוב ענבים, הבי"ת והיו"ד בחירק, נמצא שהיו"ד מיותרת מצד עצמה, כי הבי"ת כבר מנוקדת בחירק. ואעפ"י שהספר תורה אינו מנוקד, מכל מקום קוראים את התיבה כאילו כתוב בה חירק. כיוצא בזה לגבי אות וא"ו עם חולם, שהוא"ו יתירה מצד עצמה, כי כבר המלה מנוקדת בחולם, ואפשר לקרוא ולדרוש את התיבה אף בלי הוא"ו.

הרב כנפי יונה מחדש שישנה בחינה כזו, וכנראה שישנם דרגות והסתכלויות נוספות בצורת הדרשות עפ"י חכמי האמת, בבחינת אלו ואלו דברי אלהים חיים. כעין זה כתוב שיש הבדל בין גימטריא עם הכולל, לבין בלי הכולל וכו'.

ואמו, רק אם הם לא חששו לענות אמן. זה העבירה שלהם. התפלאנו כיצד שייך לומר כן, הרי בכל הספרים ובמדרשים מובא שתועלת הקדיש היא גם לעבירות חמורות ביותר, ומנין לו זה?

ולדוגמא נביא את מה שכתב מהר"י אבוהב במנורת המאור (נר ראשון חלק שני פרק ב' סימן ט') בזה"ל, ומצינו כתוב זה יותר בארך במדרש רבי תנחומא, פרשת תולדות נח, מעשה ברבי עקיבא שהיה מהלך בבית הקברות ופגע בפחם אחד שהיה טעון עצים על כתפיו, והיה מרהיט בהם כסוס.

גזר עליו רבי עקיבא והעמידו. אמר לו, בני, מה לך בעבודה קשה כזאת? אם עבד אתה, ואדונך נותן עליך עול כבד, אני אפדך ממנו ואוציאך לחרות. ואם אתה עני, אני אעשירך. רבי עקיבא התכוון לגמול עמו חסד. אמר לו, הניחני אדוני, שאיני יכול לעמוד.

אמר לו, מבני אדם אתה, או מן המזיקין אתה? אמר לו, מת אותו האיש, ובכל יום ויום מוסרין אותו לחטוב עצים, ונותנין אותו באש. אמר לו, מה היתה מלאכתך בחייך? אמר לו, גבאי המס הייתי, והייתי נושא פנים לעשירים, ומצער את העניים. בדרך כלל כתוב, והורג את העניים. ויתכן שהוא לא הרגם בידיים, או שאמרוהו בלשון מליצה, או שהוא כפישוטו. ולא עוד אלא שבעלתי נערה מאורסה ביום הכפורים. החסיר רק מעבודה זרה. עבר על גילוי עריות, שפיכות דמים וכו'.

שאל אותו רבי עקיבא, בני [שמא] שמעת מאותם הממונים עליך שיש לך תקנה? אמר, אל תעכבני, שמא ירגזו עלי בעלי הפורענות, ולא אותו האיש אין לו תקנה ולא (שמעת) כלום פדיון. אלא שמעתי שהיו אומרים, אילו היה לו בן שהיה עומד בציבור, והיה אומר בציבור 'ברכו את ה' המבורך', היו מתירין אותו מן הפורענות.

ולאותו האיש אין לו בן, אלא שהניח אשתו מעוברת, ואינו יודע אם ילדה זכר או נקבה. ואם זכר ילדה, מי ילמדנו תורה. ישנו ספק ספיקא. בכלל לא ברור מה אשתו ילדה. ואפילו אם הוא בן, מי ילמדנו תורה? בודאי אף אחד לא יתייחס אליו. לא ידאגו לו.

שב רבי עקיבא ושאלו, מה שמך? אמר לו, ערכבתה. יש גורסים עוקבא, או עקיבא. לפי הגירסא האחרונה מובן לכאורה מדוע רע"ק השתדל כל כך לתיקון נשמתו. ששמו היה כשמו הוא עצמו, הבין שזה משורש נשמתו. ושם אשתך? אמר לו, שושמירה. ושם עירך, אמר לו אלקא.

באותה שעה נצטער עליו רבי עקיבא, והיה הולך מעיר לעיר, עד שהגיע לעירו ושאל, היכן הוא ביתו? אמרו, ישחקו עצמותיו בגיהנם. שאל על אשתו, אמרו, ימחה שמה וזכרה מן העולם. עליה לא אמרו שישחקו עצמותיה בגיהנם, כי כנראה היתה עוד בחיים. או מפני שעל איש לא שייך שימחה שמו מישראל, שהרי כתוב לגבי יבוס [דברים כ"ה, ו'] וְלֹא יִמָּחָה שְׁמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל, כי זה שייך אפילו ברשע, שאשתו צריכה יבוס או חליצה, ואכמ"ל. שאל על בנו. אמרו, הרי הוא ערל ואפילו במצות מילה לא עסקו בו.

מיד תפסו רבי עקיבא לבנו, ומל אותו, והושיבו לפניו ללמדו תורה, ולא היה לומד. הוא היה אטום. וזה ממש מובן, כי אם אלו הם הוריו, מה מצפים מהילד. אבל רבי עקיבא לא ויתר, עד שישב עליו בתענית ארבעים יום. לפעמים אפשר לפרוץ מחסומים. יצתה בת קול ואמרה, על זה אתה מתענה? אמר, הן. וקרא באל"ף בי"ת, עד שהוליכו לביתו, ולימדו ברכת המזון, וקרית שמע, ותפילה, והעמידו והתפלל בצבור ואמר 'ברכו את ה' המבורך', וענו אחריו 'ברוך ה' המבורך לעולם ועד'.

באותה שעה התירוהו מן הפורענות. ובא אותו האיש בחלום ואמר לרבי עקיבא, תנוח דעתך

נוהגים לומר קדיש אחר עלינו, אך לאותם הנוהגים כן, עפ"י דברי הרמ"א מחשיבים דוקא אותו לקדיש יתום, שהוא בתרא, אחרון. כי הקדיש הסופי מעלה את כל התפילה. אבל האר"י ז"ל מחשיב קדיש יתום את הקדיש בתרא, האחרון. ואפשר להחשיב את שניהם.

ממשיך הכף החיים ואומר, אמנם זה הקדיש בתרא נקרא קדיש יתום, ר"ל קדיש שאומרים אותו היתומים. והענין הוא, שהקדיש הזה הוא בעולם העשייה שהם בחוש המיתה, כדי להעלות כל הנשמות והנפשות בסוד תחיית המתים, ועל כך אומרים אותו היתומים על מיתת אב ואם וכו'.

ונלע"ד ששמעתי ממורי ז"ל, שטוב לומר הקדיש הזה על מיתת אביו ואמו כל השנה כולה, ואפילו בשבתות וימים טובים. לפי שאין הטעם כמו שחושבים המון העם שמועיל להציל נפש המת מדינא של גיהנם לבד, כי הנה יש עוד תועלת אחת, והוא להכניסו לגן עדן ולהעלותו ממדרגה למדרגה, ולפי זה גם בשבתות וימים טובים יש לאמרו.

מהר"ח ויטאל אומר בשם רבו האר"י, שטעם אמירת הקדיש אינו רק בשביל להציל נפש אביו ואמו מהגיהנם, שלפי זה אין טעם לאמרו בשבתות וימים טובים, כי בימים אלו הרי לא מענישים את הרשעים. אלא בשביל להעלותו ממדרגה למדרגה בגן עדן, לכן שייך גם בשבתות וימים טובים. כמרכן שייך אפילו כשהנפטר היה צדיק גדול.

מעיד מהר"ח ויטאל על האר"י, ואני ראיתי למורי ז"ל שהיה אומר קדיש בתרא בכל שנה ושנה ביום שמת בו אביו, בג' תפילות, עכ"ל.

על כך אומר מהר"ר יעקב חיים סופר בכף החיים שם, נמצא לפי דברי הרב ז"ל, דקדיש המועיל לנשמת המת, הוא דוקא קדיש בתרא. ופה עיר קדשינו ירושלם ת"י נוהגים לומר

בגן עדן, שהיצלתני מדינה של גיהנם. מיד פתח רבי עקיבא ואמר 'ה' שמך לעולם ה' זכרך לדור ודור'.

לפני כן במנורת המאור מובא מעשה כעין זה בקצרה יותר בזה"ל, תו גרסינן במסכת כלה פרק רבי יהודה, רבי עקיבא נפק להווא אתרא, אשכחיה להווא גברא דהוה דרי טונא רבא על כתפיה, ולא הוה מצי לסגויי ביה, והוה צוח ומתאנח. אמר ליה מאי עבדתך? אמר ליה, בחייך, דלא תשהיין, דדחילנא ממלאכין, דמחו לי בפולסא דנורא, ואמרין לי אמאי לא תיתי בפריע. מדוע אינך בא מהר.

אמר ליה, אימא לי מה דקא מנחת? מה השארת אחריו בעולם. אמר ליה, שבקת איתתא מעברתא. אזל רבי עקיבא ועאל בהווא מדינתא. אמר להו, אתתיה דפלניא היכא, אמרו לו יעקב זכרו דהווא שחיק עצמות. אמאי? אמרו ליה, דהווא לסטים הוה, ואכיל אינשי, ומצער בריתא. ולא עוד, אלא שבא על נערה מאורסה ביום הכיפורים.

אזל לביתה, אשכח אתתיה מעברתא, נטרה עד דילדא. אזל מהליה, לכי גדל אוקמיה בבי כנישתא לברוכי בקהל. לזמן, אחרי זמן מסויים, אזל רבי עקיבא להווא אתרא, איתחזי ליה, אמר תנוח דעתך שהנחת את דעתי.

גם זה רשע גדול, והועיל לו. ויש נוסחאות שלא הניח עבירה בעולם שלא עשה רח"ל.

בספר כף החיים [סימן נ"ה אות כ'] כתוב בזה"ל, בעניין הקדיש שאומרים היתומים, לפי דברי האר"י ז"ל דוקא קדיש בתרא שאומרים קודם עלינו לשבח, הוא מועיל לנשמת המת. שכתב בשער הכוונות בדרוש הקדיש ז"ל, אמנם קדיש בתרא אינו מכלל הקדישים, לפי שכבר עלו כל העולמות. קדיש בתרא הוא מיוחד, והוא הקדיש שבסוף התפילה. ופירושו לדידן, הקדיש שלפני עלינו לשבח. הרי אנחנו לא

היתומים גם קדיש שקודם הודו, וקדיש שקודם קוה. ושאר כל הקדישים אומרים החזן לבדו. הכף החיים מנסה בהמשך לתרץ ולהסביר את המנהג, אבל גם אצלם, את רוב הקדישים החזן אומר.

עכ"פ מפורש לעניינינו שהקדישים מצילים מדינה של גיהנם, לאו דוקא כמו שאומר המשנת חסידים שהקדיש מועיל אם אביו ואמו לא חששו לענות אמן.

בספר גשר החיים [פרק ל' דף שט"ז] מסביר את מעלת הקדיש, שהוא מלשון קדושה, שמקדשים את השם בעולם. בקדיש עונים כולם, יהא שמיה רבא מברך, רומז על מלחמת גוג ומגוג שתהיה לעתיד לבוא, אז יתגדל שמו הקדוש בעולם, כמו שכתוב ביחזקאל ול"ה, כ"ג, וְהִתְגַּדַּלְתִּי וְהִתְקַדַּשְׁתִּי. וְנוֹדַעְתִּי. לְעֵינֵי, גוֹיִם רַבִּים. אֲנַחְנוּ מִתְפַּלְלִים שֶׁהַתְּקוּפָה הַזֶּה תִּגִּיעַ.

נראה מדברי הגשר החיים, שיתכן ונרמז בזה שגם עתה מתגדל ומתקדש שמו יתברך בעולמות העליונים, ולא דוקא לעתיד לבוא. וזוהי כפרת עון חילול השם. ממילא אפילו אם האב גרם חילול ה', על ידי שבנו אומר קדיש, ומרבה קדושת ה' בעולם, זוהי כפרתו, וניצול מעונש זה.

וזה לשון הגשר החיים, ע"י שאומר הקדיש, והציבור עונה אחריו יהא שמיה רבא מברך כו', מתקדש שמו הגדול בעולמות העליונים, ומתכפר גם עון חילול השם החמור מכל. דהא יש ד' חילוקי כפרה. א', עבר על עשה כו', תשובה מכפרת מיד. ב', עבר על לא תעשה, תשובה תולה, ויוהכ"פ מכפר. ג', עבר על ל"ה של חייבי כריתות, או חייבי מיתות, תשובה ויוהכ"פ תולין, ויסורין ממרקין. ד', עבר על חילול השם, תשובה ויוכ"פ ויסורין תולין, ומיתה ממרקת (יומא דף פ"ו ע"א). כמו שכתוב בספר ישעיה [כ"ב, י"ד], וְנִגְלָה בְּאֲזְנֵי יְיָ צְבָאוֹת, אִם יִכְפֹּר הָעוֹן הַזֶּה לָכֶם עַד תִּמָּתוּן.

ושמא לא זכה הנפטר לעשות תשובה, הנה אמירת הקדיש מבנו (ובשיעור ידוע גם מקרובו או שכירו) שאומרים לעילוי נשמתו, מועיל קידוש שמו, ע"י אמירת הקדיש ושהציבור עונה אמן יש"ר כו', לכפר לו גם עון חילול השם.

ומהא"י טעמא נקרא בשם "קדיש" (במס' סופרים פט"ז ופ"ט ופכ"א, ובילקוט, ובפי הגאונים והפוסקים), משום שעל ידו מתקדש שמו הגדול, וזהו תיקון האדם.

בהערות לשם [מס' 3] כתב המחבר הגרי"מ טיקוצינסקי כך, ראה מ"ש בזה עטרת זקנים כלל א' א'. ובעל זקן אהרן, הרב המ"מ דוולקומיר (שער א' במאמר קדישין) הוסיף ע"ז, והנראה שחטא חלול השם, מלבד מה שהוא חטא כשהוא לעצמו, אף גם משותף הוא בכל חטא ועון, בשגם שנתכפרו עוונותיו בתשובה ויוכ"פ, בפרט ביסורין, מ"מ דרוש לתקן עון חילול השם. ובשביל כך אומרים יתגדל ויתקדש שמיה רבא.

הרב זקן אהרן מחדש חידוש גדול, שבכל עבירה מעורב גם חילול השם. לאו דוקא בעבירה הנעשית בפרהסיא, כגון חילול שבת בפני עשרה מישראל, היא הנחשבת חילול ה', וברור שהוא רשע. אלא גם עבירות אחרות הנעשות ביחידות, כגון לשון הרע, או אפילו מה שנעשה בפני עצמו ממש, מעורב בזה עבירה כללית של חילול ה'.

חילול, הוא מלשון חָלַל. העובר עבירה, הוא מרוקן ח"ו את קדושת השם יתברך מהעולם. העבירות מסלקות את השכינה.

כנראה שהגרי"מ ט' מסתפק בדבריו, לכן הוא סיים בזה"ל, וראה לשון הגמ' (יומא פ"ו), ורמב"ם (תשובה ספ"א), ויש לדבר בזה.

הדבר אינו ברור כ"כ, אך יש לציין לדברי הרמב"ם בהלכות יסודי התורה [פ"ה הלכה י"א,

שמחדש שיאמרו דוקא קדיש בתרא. אף שלגופו של עניין, בכל קדיש ישנו עניין קידוש ה', שאומר הש"ץ, יתגדל ויתקדש, יהא שמיא רבא וכו', ולכן היה שייך אפילו גם הקדיש לפני יוצר אור, אחרי הזמירות, וגם ברכו שאחרי כן. כלשכן הקדיש שלפני עלינו לשבח, יחד עם הברכו. בעז"ה בהמשך נראה תירוץ אחר.

ממשיך הגרימ"ט ואומר, ומה שכתב שם הבית יוסף בשם הכלבו, ז"ל זה פשט המנהג לומר בנו של מת קדיש בתרא כל י"ב חודש, ואעפ"י שגם ברכו כשהוא לעצמו הוא שבח גדול, ודומה לשבח קדושה (דגם לברכו מפסיקין באמצע הברכות והק"ש), כבר אמרנו לעיל מה שמוכח מברכות, ונאמר בזוהר ששבח אמן יהא שמיא רבא עולה על הכל, ולפיכך הדגישו הפוסקים כל עיקר את הקדיש.

בספר סוכת שלום למה"ר אליהו גוטמכר [כלל א', דף י"א] הביא את מה שכתב המשנת חסידים, ואעפ"י שהרב סוכת שלום מרגיש בחידוש שאמר המשנת חסידים, בכל זאת הוא מקבל את דבריו בסבר פנים יפות. לא שואל עליהם שאלות, ולא דחה אותן.

וזה לשונו, עוד שם, דהיינו ביורה דעה סי' שע"ו בהגהת הרמ"א, מי שיכול לירד לפני התיבה, מועיל יותר מקדיש יתום, שלא נתקן אלא לקטנים. זו שיטת האשכנזים, אבל עפ"י הסוד זאת לא הנקודה. האר"י נוקט שהעיקר הוא הקדיש, ולא התפילות. גם אבותינו נע"ג לא הקפידו כלל שהאבל יקום ש"ץ לתפילת שחרית, מנחה או ערבית, ואפילו לא בתוך השלושים. רק בתוך שבעת ימי האבל, הוא מתפלל. ובשאר השנה הוא אמר קדישים. הסיבה היא, מכיון שעיקר התועלת לנפטר היא מהקדיש, וכמו שראינו מקודם.

הר"א גוטמכר הולך כפי מנהג האשכנזים, המבינים כפי הפשטות. הם סוברים כי הקדיש שהוא קטן ומועט, מיועד בעיקרו בעבור

משם מוכח שמושג חילול השם שייך גם ביחידות. הרי המושג חילול ה', הוא הפוך מקידוש ה'. אם גוי אנס יהודי לעבור על אחת ממצוות התורה, עפ"י כמה כללים ופרטים, באופן שהאונס נעשה בפרהסיא הוא מצווה להיהרג ולא לעבור. על כך אומר הרמב"ם, וכנראה שמקורו הוא מהתורה כהנים, שישנו מושג חילול ה' אפילו ביחידות.

וזה לשונו, כל העובר מדעתו בלא אונס, מרצונו הטוב, על אחת מכל מצות האמורות בתורה, בשאט בנפש, להכעיס, הרי זה מחלל את השם. מפורש שחילול ה' מתלווה אל העבירה. ולפיכך נאמר בשבועת שקר, וחיללת את שם אלהיך אני י"י. ואם עבר בעשרה מישראל, הרי זה חילל את השם ברבים.

רואים גם כעין יסודו של הרב זקן אהרון, אפילו שהגרי"מ טיקוצינסקי התלבט בכך. אמנם יש חילוק בודאי, אבל עכ"פ גם הוא מסכים לעיקר הדבר, שהקדיש מתקן את עון חילול ה'.

אך הוא מוסיף ואומר שבספרים מפורש בדרך כלל שיאמר ברכו, וכמו שהבאנו גם מהמעשים דלעיל. וזה לשונו, והנה ברוב המקורות של המעשה הנז' מסופר שאמר הבן לפני הציבור ברכו, ואילו הפוסקים הביאו המעשה לאמירת קדיש. וכנראה משום שקודם ברכו הלא אומרים תחילה הקדיש, (בין בברכו קמא ובין בברכו בתרא), ולפיכך כללו הברכו והקדיש בחדא מחתא.

האם התירוץ מתקבל עליכם? לכאורה הוא נשמע לי תירוץ דחוק. להגרימ"ט לא היה תירוץ אחר, לכן הוא הלך "במשעול צר בין הכרמים", ולא הצליח להסביר זאת אלא כך. הוא נדחק לומר כי כיון שאומרים קדיש לפני ברכו ויוצר, לכן הפוסקים סתמו ואמרו קדיש.

והנה מעיקר הדין לא כתבו הפוסקים איזה קדיש אומרים היתומים, רק האר"י הוא

היתומים הקטנים, שאינם יכולים לקום ולהיות שלוחי ציבור. ה"ה לעמי הארץ. ממילא הם נוקטים להלכה שיתום קטן יכול לומר קדיש יתום. ולשיטתם, אם האבל יכול להתפלל את כל התפילה, אדרבה, יותר מועיל לנשמת הנפטר.

זהו שורש מנהג האשכנזים הידוע שמעלים את האבל לתפילה במשך כל שנת האבל, הן שחרית, והן מנחה וערבית, יום אחר יום וכו', עד סוף השנה. לפעמים זהו ממש נידוש אצלו, ואולי מרוב ההרגל הוא אפילו בולע מלים, ויצא שכרו בהפסדו. מתפלל בלי חשק. מוכרח. לכן צריך לכלכל הדברים במשפט, לבחון האם בכלל תצא מכך תועלת, או שלא.

עכ"פ בנוגע לענייננו, אם התפילה תהיה כמו שצריך, מפורש ביו"ד [סימן שע"ו] שהתפילה מועילה יותר מקדיש יתום.

אבל מעיר בספר סוכת שלום בזה"ל, איברא, דהיינו אמת, במשנת חסידים נמצא קצת תבָּרָא לזה, יש שם שבירה, דהיינו סתירה, שכתב (במסכת שארית ערבית פ"ז דין ב' וג'), וז"ל. הנני שמח שהוא העתיק את דברי המשנת חסידים, כי מקודם חשבתי כבר שלא נזכה לקראו לפניכם ככתבו וכלשונו. ואחר כך יאמר קדיש בתרא, והוא הנקרא קדיש יתום, כי יתום האומרו כל השנה שמת בו אביו או אמו, וביום מיתתם בכל שנה, בכל השלש תפלות, מועיל להם. ועניית אמן יהא שמיה רבה מצלת הרשעים מן הגיהנם, אם נידונו שם על שלא חששו לענות אמן.

כיצד, שבעה מדורות יש בו, ושמונה הם, כי התחתון הנקרא ארץ עִיפָתָה, שבו דנין לחוטא באמן האמור, הוא כפול בחשך ובשנים הוא חשוב וכו'. (דברי קדשו נסמכים על (איוב י', ט"ו כ"א כ"ב) אם רשעתי אללי לי וגו', בטרם אלך ולא אשוב וגו', ארץ עיפּתָה כמו אופל

וגו'). מה שמוסגר, זה תוספת של הר"א גוטמכר.

ישנם שבעה מדורי גיהנם, והאחרון הקשה בכולם הוא הנקרא ארץ עיפּתָה, מלשון כפילות. תרגום הפסוק [שמות כ"ח, ט"ז], רְבֹעַ יִהְיֶה כְּפֹל, מרובע יהי עיף. נמצא שבעת מדורי הגיהנם הם שמונה, כי השביעי נחלק לשניים, מפני סיבה שאין כאן מקומה. מי שמגיע למדור התחתון, הוא נופל לשאול ואבדון. משם אי אפשר לצאת. אפשר רק להיכנס. ארץ עיפּתָה, מכונה שאול תחתית. המשנת חסידים מסביר קצת באופן אחר, כי הכפילות במדור האחרון אינה ביחס למדורות האחרות, אלא לגבי החושך, שם הוא פי שנים מששת המדורות האחרים.

מוסיף הסוכת שלום בשם הרב משנת חסידים במפורש, אבל על עוונות שעליהם דנין בשאר המדורות, אין עניית קדיש מצלת, עכ"ל. זהו בחינת תברא כי זה שובר כביכול את מה שכתוב ברמ"א. קשה מאד, כי א"כ לא עוזר הקדיש לשאר העבירות. ולדבריו, נכון לחפש תקנה להציל מכל מדורי גיהנם.

אמנם איתא לפני זה כאן בשם הרמ"א, דירידה לפני התיבה מועיל יותר לזכה, צ"ל לזכות, את הנשמות, ואולי התקנה זו פועל להוציא מכל מדורי גיהנם. מסתפק הסוכת שלום, אם אמנם הקדיש לא יכול לעזור רק לאותם שלא חששו לענות אמן, אבל אולי בהוספת התפילה, יועיל להציל גם משאר מדורי הגיהנם.

כאן הוא כתב את דבריו בתורת ספק. אולם אח"כ הוא חוזר ואומר בצורה ברורה, בלשון ודאי, כי לבד מהקדיש והתפילה, ישנם עניינים נוספים המועילים בודאי לנשמת הנפטרים, כגון חיזוק באיזו מצוה. גמ"ח, או השתדלות בזיכוי הרבים וכיו"ב, הרי זו דרגא גבוהה יותר.

יתום (וקדיש דרבנן), ב' לירד לפני התיבה, וגם אלו השנים טובים הם, ופוק חזי מה עמא דבר, אך למודעא שהוא בכלל גמילות חסד, אם אפשר למנוע פעמים רבות אנשים אשר אין להם קול וחיתוך דיבור, ואפילו הכי יורדים לפני התיבה ומבלבלים הציבור. מצוי לפעמים יתומים שאינם יודעים לקרוא, או שקולם אינו חתוך כמו שצריך, מגמגמים ולא מסוגלים, וכן כל כיוצא בזה.

לפני כחודש שאל אותי מישוה, מעלים אצלם לתפילה מישוה יתום, והוא אומר "ישתבח ויתפאר וכו', ויתלה' רח"ל, במקום ויתעלה. אולי היה יכול לומר "יתעלה", השם ישמרנו. אנשים הופכים ומשבשים את המלים. חירוף וגידוף. וזהו רק בקדיש, קל וחומר בשאר התפילה.

היתום בא לזכות את הנפטר, ובעצם הוא מחרף ומגדף רח"ל. לפעמים נמי בתענית שיש גם לומר סליחות, והנשים הצדקניות אינן יודעות מאומה על ידי בעל היארצייט שמתפלל, שזה האיש ודאי לא לבד שאינו מועיל להנשמה כאשר רצונו הוא, אלא הוא כמועל בהקדש, ומבייש הנשמה שעל ידה נסתעף החטא הזה, על כן כל ירא ה' אשר יש לו מבוא להסיע כלי עשית מחלוקה את האיש ההוא, יגדל שכרו מן השמים. בעזרת נשים מתבלבלות בגלל השליח ציבור הזה. הן לא מבינות היכן נמצאים כעת, באיזו פסקא בתפילה. לכן צריך להזהר לא לעשות מהטפל עיקר, ומהעיקר טפל.

עוד שם [בדף כ"ז], ממשיך הרב סוכת שלום בדרכו של המשנת חסידים, מקבלם כמות שהם, ומוסיף בזה"ל, לכן לדעתי מי שיכול לפרסם הדברים הנאמרים כאן, מזכה רבים. שיש שלישית, עסק מצוה. רביעית, ללמוד תורה, ולפחות משניות, ואם אפשר בגמרא ופוסקים בו ביום, ודאי אשרי לו, דאז מעלה את הנשמה בלימוד הלכה פסוקה לגמרי. ועל כל פנים ללמוד משניות עם המפרשים המרמזים

אך יש עוד מדריגה שלישית אשר קרוב הדבר שפועל יותר, והוא. מה שהביא הלחם הפנים בקונטרס אחרון סימן שע"ו וז"ל, והספר יש נוחלין (בהקדמה) כתב, האב יצוה לבניו להחזיק באיזה מצוה, ואם מקיימין, נחשב יותר מן הקדיש. ואם כן אפילו יש לו בת, יש לו תקנה זו. בת לא יכולה להגיד קדיש, לכן יש לה עצה ותקנה אחרת. והוא הדין לבן בנו, או לבן בתו, יצוה להחזיק באיזה מצוה. ומסיים היש נוחלין דבכל מצוה יחזיק, עכ"ל. והשכל מחייב דמצוה בפועל, פועל יותר ממצוה שאינה רק בפה, ובפרט בזמנינו, שאין הש"ץ מוציא, וכל אחד מתפלל [בעצמו].

לכן יש להרחיק טעות רבים, שחושבים דרך בירידה לפני התיבה או בקדיש, עושים נחת רוח לנשמת אבותיהם, ונכנסין במחלוקת עבור זה. ואת אשר בידם לעשות עדיף יותר, ובלי מחלוקת, אינם עושים. יש ללמד, שיותר נכון מהם, להדר בעת האבילות ובימי היארצייט, אחר מצוות בפועל, בכל האפשרות גם כן, וזה הוא העיקר. ופשיטא שאם אפשר לחפש אחר מצוה בפועל שיהיה גם מצוה דרבים, ודאי יהדר לזכה, צ"ל לזכות, בזה, ובזה מוציא את הנפטר מכל מדורי הגיהנם, לא לבד מהשמיני או השביעי.

במדרגה השלישית האמורה הוא כבר לא הסתפק. בזה הדברים מוחלטים אצלו, שמועילה המצוה לכל מדורי הגיהנם.

הרב סוכת שלום מאריך אח"כ שגם לימוד התורה יכול להועיל לנשמת אביו ואמו, קל וחומר אם לומדים בעשרה, ובכינופיה. ועוד יותר אם מחברים את התורה לתפילה, יעו"ש שמנה שש מדרגות לזכות את נשמות אביו ואמו.

אחר כך [דף כ"ה] הוא מסכם בזה"ל, מבואר שיש שש מדרגות להעלות הנשמות על ידי זכות הנעשה על ידי החיים. א' באמירת קדיש

מיד את ההלכה הפסוקה. והחמישית, להתחכם שילמוד בִּפְנוּפִיה בעשרה. והששית, עוד יותר אם יהיה לימוד עשרה מיד אחר תפלת השחר ואחר מנחה עד הלילה, אשריכם ואשרי יולדתכם העדה הקדושה חברה דסוכת שלם יע"א ולכל הנוהגים כן בשאר קהילות קדושות, ואומרים גם קדיש דרבנן אחר הלימוד. זה שם החברה שנוסדה לשם כך בעיר שלו.

עתה הוא מוסיף חידוש מדעתו, פרט שלא נזכר בספר משנת חסידים, הוא מרחיב וז"ל, אם חטא הנפטר במניעת אמן, או אמן חטופה, ואמן יתומה, ואמן קטופה, שמבואר האיסור (בש"ע א"ח קכ"ד סעיף ח'), והעונש על זה שבעולם הזה אמר בן עזאי ברכות מ"ז, ומי שלא קיבל ענשו בעוה"ז, מגיע לבוא למדור השביעי שבגיהנם.

הרי אמרו שם, בן עזאי אומר, כל העונה אמן יתומה, יהיו בניו יתומים. חטופה, יתחטפו ימיו. קטופה, יתקטפו ימיו. אם הנפטר חטא בזה, וקיבל את ענשו בעולם הזה, נתכפר לו חטאו. ואם מאיזה סיבה, מחשבונות שמים, לא קיבל את ענשו בזה העולם, ונשאר עליו חובו, הוא נתקן באמירת הקדיש על ידי בניו אחריו. כי אם לא כן, הוא יגיע למדור השביעי בגיהנם, הוא המדור המיועד לענשי עניית אמן.

בקדיש זה, ובפרט שאומרים גם משנה שלהי מכות, דר' חנניא בן עקשיא, שיהיו גם דברי אגדה, אשר על יהא שמיה רבא דבתר אגדתא אוקים עלמא, כדאיתא (בסוטה מ"ט ע"א). נפלה כאן טעות סופר, וצריך לומר, 'קאים עלמא', בזה יתכפר הנפטר, ונפטר מעונש גיהנם מדורי צ"ל מדורא בלשון יחיד בתרא, ובלימוד נתעלה מכל מדורות, ומזמן לזמן בזכות הזיכה הזאת, כמה פעמים יבוא עד שעולה לגן עדן, ממעלה למעלה. מה שהוא כתב, 'הזיכה הזאת', וכיוצא בזה עוד כמה מלים בספרו שאינן ברורות דיים, וכנראה הם לא היו רגילים בלשון הקודש, והכוונה היא, בזכות הזיכוי הזה, ולא 'הזיכה הזאת'.

*

נחזור לשאלה שפתחנו בה. בכל המדרשים ראינו שעניית הקדיש מועילה לעבירות חמורות ביותר, ולא רק לקדיש בלבד. ולפי המובא בגשר החיים דלעיל, אמירת הקדיש מועילה אפילו על עון חילול ה'. כיצד אפשר ליישב זאת ולהשוותו לדברי המשנת חסידים?

בס"ד אנחנו ניישב על כך חמישה תירוצים.

התירוץ הראשון, לפי מה שכבר אמרנו מקודם שהרב גשר החיים הרגיש כי בעצם המדרשים מדברים בעיקר על עניית ברכו, ולא על הקדיש. ממילא אפשר לומר שהמשנת חסידים סובר שעניית ברכו מועילה להציל מדינה של גיהנם, והקדיש מועיל רק לעניית אמן.

אמירת ברכו בציבור, היא מועלת לכפר על כלל העוונות, כפי שמפורש במדרשים. ולא היא בלבד, אלא גם ההפטרה, כדאיתא בזוהר, או שאר מצוות. גם המדרש תנחומא לדוגמא, כפי שהעתיקו המנורת המאור, לא הזכיר קדיש כלל. ממילא צריך לומר שהרב משנת חסידים אוחז שהקדיש אינו מועיל אלא לעניית אמן.

ואמנם שאר המפרשים לא סוברים כדבריו, ולשיטתם הקדיש גם הוא מועיל לכל העבירות, כי לפי האמת ישנן נוסחאות אחרות לאותו מדרש שהביא מהר"י אבוהב, בהן כתוב כי אמירת קדיש הועילה לפדותו מדינה של גיהנם.

הגשר החיים בעצמו נדחק לומר שכוונת המדרש היתה גם לעניית ברכו, מכיון שאומרים לפני כן קדיש. זהו תירוץ דחוק. אבל אין צריך להידחק כל כך, אלא שישנן גירסאות אחרות, ובעז"ה בהמשך נביא תירוצים אחרים לקושיא.

נמצא לפי תירוץ זה, שישנן מצוות מסוימות המועילות לדברים אחרים להציל את הנפטר מדינה של גיהנם, אבל הרב משנת חסידים מדבר על הקדיש לבד, שהוא אינו מועיל אלא

דהוה מצחק עם הנערים בבי מטבחיא, א"ל, ברי, זיל עמי. אזל עמיה, ואלביש יתיה, ויהב ליה לר' חד דהוה אולף ליה אורייתא, עד דרבא רביא, עד שגדל הילד, וקרא, ועבד ליה דאמר הפטרה בבית הכנסת, ועבד ליה דיתפלל, עד דקרא ואתחכם יותר, עד דקרו ליה רבי.

ההוא בר נש מית דהוא אבות דינוקא דהוה דיינין ליה. אתא בחלמא לחכם דא, וא"ל רבי, כמה דנחמת לי, ינחם לך קב"ה. בשעתא דאמר בני ההפטרה בקהל, פקעו לי מן דינא. בשעתא דעבר לתפילה, ואמר קדיש, קרעו לי גזר דין.

הרי לנו מקורות נכבדים לאותם האומרים שהקדיש הוא הקובע.

אגב נעיר, אולי היה מקום לחשוב, מעתה, מהי הבעי'א? אדם יכול לעשות בעולם הזה כרצונו, כל העבירות שהוא חפץ, אח"כ בנו יאמר אחריו קדיש, והכל יסתדר. אפילו לפני שהוא מת, אינו צריך לחזור בתשובה...

לכן צריכים לדעת מה שכתב על כך בשו"ת מהרש"ג [י"ד סימן כ"ז] בזה"ל, בודאי דמעשה אדם בעצמו, מועיל יותר מאלף קדישים שיאמר הבן. וכל בר דעת יבין זה מעצמו. כרחוק מזרח ממערב.

לבד מזה שלצערנו רבים היתומים שאינם אומרים קדיש כמו שצריך, או שבולעים את המלים. מצוי גם בזמננו שאומרים את הקדיש כמה יתומים ביחד, וזה מבלבל אחד את השני. ישנם המגדילים ואומרים, אפילו אם אמר הבן מאה קדישים, ועשה עוד עבירה אחת, לא הועיל לאביו מאומה, כיון שעיקר העניין בקדיש הוא להורות שהבן הולך בדרך ה', אבל אם הוא לא שומר תורה ומצוות, מה יעזור הקדיש?

אם לא חשש הנפטר לעניית אמן. אדם שאינו עונה אמן מגיע למדור השביעי שבגיהנם, ומשם הוא ניצול בזכות אמירת קדיש. ולגבי יתר המדורות, ישנן מצוות אחרות, כמו הפטרה וברכו.

אמנם אמרנו מקודם, שלפי אותם החולקים על המשנת חסידים ונוקטים שהקדיש מועיל לכל העבירות, היתה גירסא אחרת במדרש המספר על רבי עקיבא שפגש את החוטא וכו'. כדוגמא יש להביא מה שכתב בספר הקדיש ואסף, לר"ד אליעזר, דף קל"ח עם גירסא אחרת.

וזה לשונו, פעם היה מהלך בבית הקברות, פגע בו אדם אחר, ערום ושחור כפחם, וטען עצים הרבה ורץ כסוס. גזר עליו רבי עקיבא והעמידהו, ואמר לו, מה העבודה הזאת הקשה? האם עבד אתה, ואדונך קשה, אפרוק אותך. דהיינו אפדה אותך. ואם עני אתה, אעשירך. אמר לו, בבקשה ממך. אל תעכבני, שמא ירגזו הממונים עלי. א"ל, מי אתה ומה מעשיך? א"ל, מת אני, בכל יום שולחין אותי לחטוב עצים ושורפין אותי בהם. אמר לו, מה היתה מלאכתך בעולם שהיית? א"ל גבאי מס הייתי, והייתי נושא פנים לעשירים, ומצער לעניים.

א"ל, כלום שמעת מהממונים עליך אם יש תקוה לפורענותך? א"ל שמעתי מהם דבר שאינו יכול להיות. אינו מציאותי. אילו היה לי בן שיהיה עומד בציבור ואומר קדיש, והקהל יענו אמן יהא שמיה רבא מברך, יתירו אותי מן הפורעניות. אבל לא הינחתי בן זכר, אלא אשתי מעוברת ולא ידעתי אם תלד זכר, ואם יהיה זכר, מי מלמדו תורה, שאין לו אוהב בעולם וכו'. לא שייך שבנו ילמד תורה וידע לפדות את אביו.

מפורש עכ"פ לפי זה שהמעשה היה באמירת קדיש, ולא ברכו.

מובא בספר הנ"ל עוד [בהערות מס' 4], איתא בזוהר חדש וכו'. אזל לבי מטבחא וחזא לינוקא

נמצא שתועלת הקדיש אינה פשוטה כל כך, ולא שייך לסמוך עליה.

וכבר העליתי בס"ד בשלחן ערוך המקוצר סי' כ"ה סעיף י"ב, אף-על-פי שאמירת הקדיש והתפילות מועילות להוריהם, מכל-מקום העיקר הוא שהבנים ילכו באורח מישור, כי בזה הם מזכים אותם. והכי איתא בזוהר הקדוש, בן יכבד אב וכו' יעוש"ב.

שאלה מהקהל: לכמה זמן מועיל הקדיש?

תשובת מרן שליט"א: יתכן שבזמן שהבן אומר את הקדיש, במשך אותו הזמן, או אז מלאכי החבלה נותנים לאביו ואמו מנוחה. יש אומרים שעה ומחצה לכל קדיש, אבל זה לגמרי לא פשוט. בעז"ה נראה בהמשך.

שאלה מהקהל: אדם יכול לעשות עבירות, ולפני מיתתו יתפוס אדם צדיק, ויבקש ממנו לומר קדיש לעילוי נשמתו, וכך יפדוהו מרדת שחת?

תשובת מרן שליט"א: האם רב או צדיק יכול לומר קדיש על נפטר ויועיל לו, זו כבר שאלה אחרת. לא פשוט שאחר שאינו הבן, יכול לומר קדיש על נפטר. לשון הגשר החיים [דלעיל] על הדבר הזה, בשיעור ידוע, רוצה לומר הגם שהדבר מועיל במעט, ויותר טוב מכלום, אך אי אפשר להשוות זאת לקדיש שהבן אומר.

כמדומני כי מה"ר יהודה פתיא סיפר על נשמה שהגיעה אליו, ושחה לו כל מה שקורה בעולמות העליונים. הנשמה אמרה בין היתר, שנותרנים לה מנוחה כמה רגעים, בזמן שבנה אמר קדיש. שאל מה"ר יהודה פתיה את הנשמה, הרי בזוהר כתוב [פרשת נח תוספתא דף ס"ב:], שעתא ופלגא, ולא רק כמה רגעים?

השיבה לו הנשמה, זה היה רק בזמנם. כיום לא אומרים קדיש כמו שצריך, אלא "אחת למעלה ושבע למטה", לכן הניחו לו רק במשך דקה או

שתי דקות. אולי רק בזמן האמירה גופא. מה שהזוהר אומר, רווחי ליה שעתא ופלגא, היה רק בעבר כשאמרו את הקדיש כמו שצריך. בדורות אלו, האנשים אינם אומרים כראוי, או שלא מכוונים, קל וחומר אם אפילו בצורה חיצונית הם אומרים שלא כדבעי. לפי המשנת חסידים, הכוונה לחודש וחצי וכו'.

בספר בנימין זאב [סימן קס"א] כתב בזה"ל, על דבר הקדיש של נוחי נפש, אם יועיל קדיש חסר, היינו חצי קדיש, כל שכן קדיש שלם, הוא תתקבל, או יהא שלמא להנוהגים כן, ואצלינו הוא קדיש דרבנן, דהיינו דעתיד, ותפילה שלמה שיתפלל הבן. ואותו מעשה דרבי עקיבא, קטן היה.

ומי שיודע להתפלל התפילה, יותר מועיל מקדיש יתום. ואני בנימין זאב הכותב, בין האשכנזים פה ק"ק ויניציאה, דהיכא דאיכא בבית הכנסת אָבֶל על אב ואם, מתפללין יוצר וברכו ותפילה וקדיש.

הא לך שמנהג ק"ק זה מימי קדם היה, שיתפללו האבלים כל התפלה.

אבל לענ"ד אין זה ראיה, היות ואמירת קדיש יתום, לא נמצא לפוסקים הראשונים, ס"ל דזה בכלל אין למדין הלכה מדברי אגדה. אלא היות והמשנה לא דיברה בנוסח סדר התפילה וכדומה, מפני שהיה מפורסם, לכן גם עמודי ההוראה לא מצאו לנחוץ לדבר מזה. בעל ספר הקדיש אומר כי אין לדייק ממה שהמשנה ועמודי ההוראה לא הזכירו את אמירת הקדיש, שמוכת שלא היה נהוג בזמנם, כיון שהדברים המפורסמים בזמנם, לא נכתבו.

דוגמא לדבר מדברי הרמב"ם בפיהמ"ש מסכת מנחות פ"ד המובאים בהמשך שם, חידוש יסודי מאד, והנה כותב הרמב"ם ז"ל, וז"ל, והמשנה לא דיברה על אלה המצוות ציצית ותפילין, דבר מיוחד לכלול דיניהן, עד שיהא חייב

מבורך מעתה ועד עולם. ובכן קרוב מאד, שלעתים היו עונין אחר ברכו, גם יהא שמה רבא מברך. ודבר זה לא הכיר מעתיק נוסח מח"ו בספר אור זרוע, ומשום כך לא הבין מה שנאמר שיענה יהא שמה רבא אחר ברכו, כי לפי מנהגינו עונים אחר ברכו, ברוך ה' המבורך לעולם ועד.

בספרים רבים מביאים את עיקר החידוש שהקדיש נתקן על ידי אנשי כנסת הגדולה, בדבר בשם מהרי"ץ [בעץ חיים דף כ"ט ע"ב], משמו של מהר"ם אלשיך, וממילא לפי דבריו התירוץ דלעיל אינו שייך. אם אנשי כנסת הגדולה תיקנו את הקדיש, כמו שתיקנו גם את כל סדר הברכות והתפילות, בודאי שגם בזמן רבי עקיבא היה קדיש.

לא מצאו היכן מהר"ם אלשיך אומר כדבר הזה, לכן ציינו כולם את החידוש בשם מהרי"ץ. [כגון שם בהערה 17].

הראשון שמזכיר את עניין הקדיש יתום הוא בעל הרוקח [בסדר תפילות שבת]. היו שהגדילו ואמרו [עיי' בספר התקנות בישראל שציפנסקי, פרק ג' אות ה', דף קפ"ט] כי מנהג אמירת הקדיש היה מקובל בדורותיהם רק בין האשכנזים, ורק בתקופות מאוחרות יותר, הספרדים למדו מהם. למעשה, הדבר אינו ברור כלל ועיקר, וזו הסתכלות מצומצמת רק לפי מה שכתוב בספרים. הרי יסודות המנהג הם ממדרשי חז"ל, לכן מסתבר יותר שהמנהג היה מקובל בכל תפוצות ישראל.

כך כתוב שם [הערה 23] בספר הקדיש לר' צבי קארל ז"ל מביא את ר' אליעזר בעל הרוקח איש גרמניה, בתפילות של שבת, וכפי הידוע שהוא הראשון שהזכיר קדיש יתום. וז"ל, ואח"כ אומרים במה מדליקין, והיתום אומר קדיש, אין כאלהינו, פיטום הקטורת, ועומד היתום ואומר קדיש.

לפרש אותו, וסבת זה בעיני לפי שהיו הדברים האלו מפורסמים בזמן חיבור המשנה, והיו עניינים ידועים ונהוגים ביד כל העם פרט וכלל, ואין ענין מהם נפלא משום אדם. ועל כן לא ראה לדבר בהן, כמו שלא הסדיר התפלה, ר"ל נוסחה, ואיך יתנהג ש"ץ, לפי שהיה מפורסם, ולא חיברו בזה סידור. אבל חברו ספר גמרא וביאורו, עכ"ל.

לפי"ז יש לשער שאמירת קדיש היה כ"כ מפורסם ונהוג בכל ישראל מדור דור באין חולק, לכן לא כתבו ממנו חז"ל. וסמכו על מה שהיו כתובים בסדרי התפלות שהיו בימיהם, כמו שמצינו בסדר רע"ג שהיה אחר חתימת התלמוד, ושם הנה נמצא גם נוסח הקדיש.

אחר כך [דף קמ"ג, הערה 25] הוא מביא חידוש מעניין, ממש הפלא ופלא, שיתכן כי בזמנם לא היו עונים על ברכו, כמו שאנחנו עונים, ברוך ה' המבורך לעולם ועד, אלא יהא שמה רבא מברך. והרי כשמתבוננים רואים כי בעצם הכוונה בשתייהם קרובה.

בעצם ישנו נידון יסודי, מאימתי נתקן הקדיש. ישנם האומרים [ראה שם באורך, כגון בשו"ת בנין ציון ח"א סי' קכ"ב] כי במדרש דלעיל, רבי עקיבא אמר לבן שיאמר ברכו, ולא קדיש, כיון שהוא עדיין לא נתקן על ידי חז"ל. לדבריהם הקדיש נתקן אח"כ בבבל, ולא על ידי התנאים. ממילא לפי שיטתם, בודאי אילו בזמנו של רבי עקיבא היו אומרים קדיש, רבי עקיבא היה מצווה אותו לומר קדיש, כי תועלתו עוד יותר מאמירת ברכו. אולם הוא בעצמו טוען שענו על ברכו, יהא שמה רבא. זהו רעיון ממש נפלא, וחושבני לכאורה כי הדבר מבוסס, אם כי לא מפורש ממש. מצד שני, משונה לומר שאמר ברכו בלשה"ק, וענו בארמית. זה לא שכית. נראה מוזר, וצ"ע.

כך הוא כתב שם, ובמסכת סופרים פ"ח ה"ח נראה שהיו עונים אחר ברכו לפעמים יהי שם ה'

וכ"כ ר' יצחק מווינאבאור זרוע הלכות שבת, זה לשונו, מנהגינו בארץ כנען, הכוונה לסלובקיה ובוהמיה, ולא לארץ ישראל, וכן מנהג בני רינוס, לאחר שיאמר הציבור אין כאלהינו, עומד יתום ואומר קדיש. אבל בצרפת ראיתי שאינם מקפידים על כן. מי שיאמר קדיש, אם נער יתום, או נער שיש לו אב ואם. בני צרפת לא ייחסו את אמירת הקדיש דוקא ליתומים. אעפ"י כן הוא מסכם, וכמנהגנו מסתברא, משום מעשה שהיה דמעשה ברבי עקיבא וכו'.

מקור נוסף יש לנו מדברי רבינו בחיי [בסוף פרשת שופטים], שם כתוב, **כִּפֹּר לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר פָּדִיתָ יְיָ**. אומר רבינו בחיי כי אם אדם נותן צדקה לעילוי נשמת אביו, הרי היא מועילה לכפרתו, למרות שהאב אינו בחיים. כפר לעמך. דרשו בפסיקתא, אלו החיים שמתכפרין בממונם. אשר פדית, אלו המתים שמתכפרין בממון החיים.

ולמדנו מזה שההקדשות שנוהגין החיים להקדישם בעד המתים, יש להם תועלת למתים. וכל שכן אם הבן מקדיש בעד אביו, שהוא זכות לאביו, בהיות אוכל הבן פירותיו.

והוא הדין לאומר בשבילו קדיש, או שום ברכה, בבית הכנסת בציבור. וכמו שאמרו באגדה באותו מעשה של רבי עקיבא, וכדאיתא במסכת כלה.

רואים שהוא מסייע את הדבר מהפסיקתא, והוא ממש מאמר חז"ל מוסמך, לא כמדרש תנחומא. ישנה חשיבות למדרשי חז"ל העיקריים, המקובלים וידועים.

גם מוכח לענייננו שהוא ציין למסכת כלה, שהבן היה אומר קדיש. מוכח איפוא שהוא היה גורס במדרש, קדיש, או שום ברכה, ולא ברכו.

מבין חכמי הספרדים, הראשון שמזכיר את עניין הקדיש יתום הוא הריב"ש וכך אמר לו השואל, בתשובה סימן קט"ו. וזה לשונו, ונהגו

בספרד לומר קדיש דרבנן מי שמת אביו, כל שנת אבלו. הריב"ש אינו מדבר על היארצייט, אלא רק על שנת האבל. עכ"פ מוכח מדבריו כי המנהג הוא בהחלט ותיק אפילו אצל הספרדים.

עד כאן אמרנו בס"ד תירוץ אחד להסביר את דברי הרב משנת חסידים, שהוא הבין לפי הגירסא שהיתה לפניו, שאמירת ברכו והפטרה ועוד מצוות כיוצא בהן, מצילים מדינה של גיהנם לכל העבירות, אבל תועלת הקדיש היא רק לעניית אמן. זוהי שיטתו, והגם שהיא לא מקובלת על שאר הפוסקים, למדנו עכ"פ שאין עליו קושיא מהמדרשים.

*

תשובה נוספת יש לומר, וזהו התירוץ השני, שמחבר הספר משנת חסידים בעצמו, מהר"ר עמנואל חי ריקי, בהשמטות בסוף הספר, תיקן את המשניות הללו. מובן לפי זה כי כנראה לו בעצמו הוקשתה הקושיא, מדוע הקדיש מועיל רק לעניית אמן. לכן הוא תיקן את עצמו, והוסיף מלים אלו. וכן שמדובר דוקא על עניית הקדיש, ולא על אמירתו.

בתיקונים שבסוף הספר ישנם תיקוני טעות הדפוס, כגון במקום שנכתב 'כמו בן', תיקן לכתוב 'כמו כן'. מתוך שער הספר, יוצא שהרב המחבר בעצמו הביא את הספר לדפוס באמשטרדם, ואכן הוא נדפס בחיים חיותו. שכן לשונו, זה ספר משנת חסידים, שחיברתי אני הצעיר עמנואל חי וכו' בעיר ליורנו בשנת ד"ל לימי שני חיי וכו'. אפשר לעיין שם בסוף ולראות כמה שגיאות וטעויות שנפלו בספר, וכמו בשאר הדפוסים, עליהם אומרים המגיהים, "כשם שאי אפשר לבר בלא תבן, אי אפשר לדפוס בלא שגיאה". מכל מקום ניכר שם על פיסקא נפרדת בסוף, כמה תיקונים שאינם שגיאות המדפיס, כגון מפני שהם חוזרים על עצמם כמה פעמים, "עניית", ושוב "עניית" וכו', ממילא מובן שהוא הסביר את כוונתו, או מסתבר טפי שהוא חזר בו.

בשאר המדורות, אין הקדיש מצילם. אמנם במהדורת שערי זיו הנוסח הוא, שמציל עניית הקדיש וכו' לרשעים הנידונים בו על עון אמן האמור, אבל על העוונות שעליהם דנין בשאר המדורות אין עניית הקדיש מצילם.

אכן זהו תיקון נוסף, לא כמו שכתוב אצלנו, 'לאב ואס', תיקן ואמר, 'לרשעים'. ברור שזו לא טעות דפוס, אלא שינוי וחזרה ממה שכתב. ממילא מתחדש פה שעניית אמן יהא שמה רבא אינה מועילה לאב ולאס לבדם, אלא גם לרשעים, דהיינו אפילו היום, אם אומרים קדיש ועונים עליו יהא שמה רבא, יש מכך תועלת לרשעים באופן כללי, יעו"ש"ב.

בהחלט יש לכך בסיס, כפי המצויין שם לספר שומר אמונים [מאמר פתחו שערים פרק ז', דף רנ"ח] שהביא את דברי הזוהר הקדוש בפרשת נח [שם], ואח"כ סיים בזה"ל, הרי תראה אחי אהובי, שבכח עניית אמן יהא שמה רבא בקול רם ממש, מציל רשעים מגיהנם. הרב שומר אמונים מדגיש במיוחד את עניית אמן יהא שמה רבא בקול רם. 'בחילא תקיף'. לומר יהא שמה רבא עד שיודעזעו איבריו, ברמ"ח איבריו ושס"ה גידיו.

כך הוא מסיים אחר מאמר הזוהר, המובא לעיל מינה בזה"ל, כדין תלת ממנן דתחות ידיהו תלת מגרופין מנשבין בידיהו, ואתיבו תננא לאתריהו, ורווחין לון שעתא ופלגות שעתא, ולבתר תייבין לאשיהו. וכן תלת זמנין ביומא. ובכל זמנין דאמרי ישראל אמן יהא שמה רבא מברך וכו' אנון רווחין לון, זכאין אינון צדיקא דאורחיהו מנהרא בהוא עלמא לכל סטריין, כמא דאת אמר (משלי ד') ואורח צדיקים כאור נוגה, הולך ואור עד נכון היום.

לכן אומר הרב שומר אמונים, וממילא תשמע מכל זה, כי מה שזוכה לענות אמן יהא שמה רבא יותר בכח וכוונה, מציל יותר רשעים, וכל שכן נשמת אבותיו וקרוביו, וכל שכן נשמת

במלים אחרות הוא מחלק עכשיו ואומר, כי מה שכתבתי בגוף הספר שהקדיש מועיל רק לאותם שלא חששו לענות אמן, הכוונה היא לעניית הציבור יהא שמה רבא וכו', אבל הבן שאומר את הקדיש בעצמו, הרי הוא מועיל אפילו לכל העוונות.

בספר עטרת מרדכי ועל ענייני קדיש, להר"מ עטיה, דף פ"ט הביא זאת מעצמו, אף בלי שידע שמהר"ר עמנואל חי ריקי המחבר תיקן זאת. וזה לשונו, נסכם ונאמר. בשער הכוונות כתב שהקדיש מועיל להציל נפש המת מדינה של גיהנם, ומובן מזה שההצלה היא על כל העוונות, אבל במשנת חסידים מבואר שההצלה היא דוקא אם נידונו בגיהנם על שלא חששו לענות אמן.

ונראה שבאמת גם המשנת חסידים סובר כשער הכוונות, ויובן הדבר ע"פ נוסח משנת חסידים שיצא לאור בהוצאת שערי זיו [דף קט"ז סע"ב], ששם תיקנו את הנוסח שבמשניות ב' וד'. [ונראה שהתיקונים שם, נמצאים כבר בלוח הטעיות שבסוף מהדורת ליורנו, יעו"ש]. זו כנראה טעות, וצריך לומר אמשטרדם. סיבת הטעות היא, כיון שהמחבר כתב שחיבר את הספר כשהיה בליורנו, אבל הספר בעצמו נדפס באמשטרדם.

שהנה נוסח משנה ב' במהדורת ליורנו הוא, כי היתום האומרו כל השנה שמת בו אביו או אמו וכו', מצלת מן הגיהנם, אם נידונו שם על שלא חששו לענות אמן. אמנם במהדורת שערי זיו הנוסח הוא, כי היתום האומרו כל השנה שמת בו אביו או אמו וכו', מועיל להם. ועניית אמן יהא שמה רבא מצלת הרשעים [ולאו דוקא אביו ואמו] מן הגיהנם, אם נידונו שם על שלא חששו לענות אמן.

וכן במשנה ד', שבמהדורת ליורנו כתוב, שמציל הקדיש וכו' לאב ואם הנידונים בו על עון אמן האמור, אבל על העוונות שעליהם דנין

עצמו אם יצטרך לירד לגיהנם. כמו שאמרנו מקודם, מדויק גם מהמשנת חסידים שכלל הרשעים ניצולים על ידי הקדיש. ומחדש השומר אמונים כי גם את נשמת עצמו הוא מציל, האדם מכין בזה לעצמו כבר בחייו רווח והצלחה. ממילא כשהוא אומר קדיש, הרי מזכה את עצמו כבר מעתה. כי אין לך עוד כמעט איזה פעולה שינצל על ידי מדינה של גיהנם כמו זה.

שאלה מהקהל: מה עם לימוד תורה?

תשובת מרן שליט"א: ודאי שלימוד התורה מועיל הרבה יותר מקדיש. אלא כיון שהתקבל מנהג אמירת הקדיש, מי שלא יאמר את הקדיש, ייחשב כאינו מכבד, או אפילו מזלזל בכבוד אביו ואמו.

המשך השאלה מהקהל: התכוונתי לשאול מדוע נראה מהספרים שמשבחים מאד את אמירת הקדיש, ומתעלמים מלימוד התורה, מעלת הלימוד יורדת מטה ח"ו.

תשובת מרן שליט"א: חס ושלום לחשוב כך. ברור שתלמוד תורה כנגד כולם. אבל צריכים לדעת שלכל מצוה ישנה את הסגולה והתועלת שלה. לדוגמא, צריך לנענע בלולב בסוכות. אדם עלול לחשוב, בשביל מה לנענע בלולב, אולי אני אלמד במקום זה? צריך לאכול מצה בליל פסח ולומר הגדה, אדם יכול לחשוב, לצורך מה לאכול, אולי נלך ללמוד? בשביל מה לומר הגדה? כבר עשרים או ארבעים פעם אמרתי אותה, הכי חשוב ללמוד.

אלא לכל מצוה יש מעלה וסגולה משלה. אבל ודאי שבסך הכל, לימוד התורה עולה על כולם. אם אדם למשל לא הצליח לומר את הקדיש, ותחת זה הוא לומד משנה לעילוי נשמת הנפטר, ואין כוונתו לקריאה בעלמא, אלא עם הבנה, לכאורה היא תועיל לו יותר מאשר הקדיש. אבל כנראה בכל זאת, בעניית אמן יהא שמיא רבא, נפעלים פעולות שלא יפעל הלימוד לבדו.

שאלה מהקהל: אבל כתוב שהקדיש נתקן דוקא לעמי הארץ, ולימוד התורה מועיל פי שבע?

תשובת מרן שליט"א: אכן. לפי דברי הסוכת שלום שהבאנו, בשם הרמ"א, הקדיש יתוס נתקן בעיקרו בשביל קטנים או עמי ארצות. כך סוברים בעיקר גדולי האשכנזים. אבל לגופו של עניין הדבר אינו פשוט, כי עפ"י הקבלה נראה שישנו ענין לומר דוקא את הקדיש, כי הוא יפעל דברים שאין בכח מצוות אחרות לפעול. וכך הוא לפי מנהגינו.

אם היינו יורדים לסוף העניין, היינו מבינים טוב יותר, אבל בקצרה אפשר לומר דהא בלא הא לא סגיא. כח התורה מועיל לעניינים אחרים, והראיה לתלמוד תורה נדחה לצורך מצוה עוברת.

בשו"ת תשורת ש"י [סימן ס"ב אות ב'] עלה על תירוצו זה השני מעצמו, אבל הוא מוסיף תירוצו אחר, ולפי הסדר שלנו הוא תירוצו שלישי במספר.

וזה לשונו, ומה ששאלת עמ"ש במשנת חסידים במסכת שארית ערבית פ"ו, דאין קדיש מציל אביו ואמו רק על שלא ענו אמן, והרי במדרשים, הובא ברמ"א י"ד סימן שע"ו, דמציל מגיהנם גם על שאר עוונות?

יפה תמהת, ואני הבנתי מסידור ר"ש מכוונת האריז"ל, דקדיש של היתום עצמו מציל אביו ואמו גם מעונש גיהנם אחר, וגם מעלהו בגן עדן ממדרגה למדרגה, ולכן אומרים גם בשבת וי"ט ויא"צ. אך מה שעונים הצבור אמן יהש"ר אחר היתום אינו מציל רק מעונש על שלא ענה אמן, וכן משמע בזהר הרקיע דף ס"ב ע"ב דהא דאינו מציל רק על עניית אמן, קאי רק עמ"ש בזהר שם, דעניית הציבור אמן יהש"ר מציל. נמצא שבעניית הציבור, ניצול אביו על מה שלא ענה אמן, ובאמירת הקדיש גופא, ניצול מכל העוונות. זהו חיזוק לתירוצו השני דלעיל.

אֹנִי. וכך הוא ממשיך וכותב, וזהו שאמר רבי יהושע בן לוי, כל העונה איהש"ר בכל כחו, קורעין לו גזר דינו, דבנו הוא כחו, כדכתיב, ראובן בכורי אתה, כחי וראשית אוני, דאם בעצמו עונה, וגם כחו, אזי קורעין לו גזר דינו באם אינו עניין.

התירוץ הזה נשמע ממש מתוק ונחמד, אבל קצת חריף. ודרך דרוש. הנני מביאו בתורת חורפא, לא כתירוץ יסודי. נראה לי קצת רחוק. איני יודע אם הוא אמת.

תירוץ רביעי. כל עבירה יהיה אפשר לתקן לעתיד לבוא. לעומת זאת, את עניית אמן לא יתאפשר לתקן, כיון שלעתיד לבוא לא יאמרו אמן, אלא ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. כך מתרץ הרב שולחן מלכים [טעם הצבי על קיצור ש"ע, סימן ו' אות ט"ז] את דברי המשנת חסידים, שדיבר דוקא על אמן, כיון שאת שאר המצוות יהיה אפשר לתקן לעתיד לבוא.

וזה לשונו, העניין בזה, עפ"י מה שהקשה הריקאנטי, מה התועלת בתחיית המתים בהחזרת הנשמה לגוף העכור, והלא טוב ויפה לה, מלחם אביה תאכל בהחזרתה תחת כסא הכבוד.

ותירץ השל"ה, כי כל הענין בזה לתקן את אשר עוותה בהיותה בעוה"ז בתוך חומר העכור, ועתה בעת התחייה, אשר היצה"ר יהיה בטל ומבוטל, קל לה לתקן מה שפגמה בחבורת הגוף העכור.

והנה כל העניינים יכול האדם לתקן אחר התחייה, הן מה שפגם בעשיית איזה עבירה, והן מה שאיחר בעשיית איזה מצוה, קל ונכון לתקן אז. אמנם מה שפגם במה שלא ענה אמנים, אי אפשר לתקן, דהרי ידוע דבמקדש אין עונים אמן, אך עונים בשכמל"ו, ורק בגבולין עונים אמן. והטעם בזה כי בגבולין, אשר לא כשאני נכתב אני נקרא, נכתב הוי"ה, ונקרא באדנות.

דרך אגב, החתם סופר [או"ח סימן קנ"ט] אף שלא עמד על שאלתנו, אבל לפי מה שאנחנו מעמידים, הרי זה ממש מתאים. הוא מסביר משהו בעומק הבנת הקדיש יתום בזה"ל, עיקר זכייה שמזכה אבותיו איננו באמירה ידידה, כי אם במה שהוא מזכה הציבור שעונים אחריו אמנים טובא, ויהא שמיה רבא מברך, דנפיש חיליה, וברוך ה' המבורך. וע"י שנעשה הוא סרסור לצבור, על ידי זה מזכה אבותיו.

אמנם לפי מה שאמרנו, נתחדשו כאן שני דברים. האחד היא אמירתו בעצמה, והשני הוא זיכוי הציבור.

שאלה מהקהל: משמע כי כל קדיש יכול להועיל, אפילו חצי קדיש?

תשובת מרן שליט"א: אכן כן. אפילו חצי קדיש. כנראה זו הסיבה שביום היארצייט האבל מתפלל את כל התפילות עם מלוא הקדישים. אין הכי נמי, אפשר לומר גם קדיש אחר, אך לפי דברי האר"י, המעלה הגדולה ביותר היא קדיש בתרא.

הרב תשורת ש"י מוסיף לתרץ תירוץ שלישי, ומחדש כי באופן שאביו ואמו הקפידו על עניית אמן כראוי, פשיטא שהקדיש אינו מיותר כבר, אלא הוא מועיל לעבירות אחרות, כי אם אינו עניין לזה, תנהו עניין לזה.

וזה לשונו, וי"ל עוד, דאם אביו ואמו צריכין לכפרה על שלא ענו אמן, אזי הקדיש אינו מציל רק ע"ז. אבל כשא"צ כפרה על זה, או כבר נתכפר, אזי הקדיש מציל גם משאר עונש, דמדה הוא בתורה, 'אם אינו עניין לזה, תנוהו עניין לזה'.

הגמרא אומרת בשבת [דף קי"ט:], כל העונה אמן יהא שמיה רבא בכל כחו, קורעין לו גזר דינו. מדויק הרב תשורת ש"י את הלשון כחו, דהיינו בנו, כמו שכתוב [בראשית מ"ט ג'], בְּחַי וְרֵאשִׁית

ידוע מה שאמרו חז"ל [בכמה מקומות], זה שְׁמִי
לְעֵלָם [שמות ג', ט"ו], לְעֵלָם כתיב. משא"כ
במקדש שם ה' נקרא כהוייתו.

הוי"ה אדנ"י, בגימטריא צ"א, מספר אמן, על
כן עונין אמן. משא"כ במקדש שמזכירין השם
ככתיבתו, הוי"ה, שפירושו מהוה כל ההוויות,
היה הוה ויהיה, על כן עונים ואומרים בשכמל"ו,
שכבוד מלכותו יהיה לעולם ועד.

וא"כ לעתיד שיבוטל היצה"ר, והשם יקרא
ככתיבתו אף בגבולין, לא יהיו עונין אמן, אך
עונים בשכמל"ו אף בגבולים. ואם כן, מי שלא
ענה אמן בעוה"ז, הרי הוא מעוות לא יוכל
לתקן אף לאחר התחייה, וא"כ כל העונה
איש"ר בעוה"ז, פותחין לו שערי גן עדן, כי אם
לא עכשיו, אימתי.

הוא מציין בסוף את מקור הדברים, שהם מן
הספר ברכת שמואל פרשת פקודי.

שוב כתב על כך בהשמטות [שם דף שפ"ו], ובזה
מצאתי ישוב למשנת חסידים, דאין קדיש מציל
אביו ואמו, רק על שלא ענו אמן, ולכאורה
יפלא במה יתכפרו שאר עוונותיהם?

ולהנ"ל אתי שפיר, דשאר עונות יתקנו
בעצמם, בעולם התחייה. כיון שבעולם התחייה,
לא עונים אמן, מובן כי עיקר הקפידא היא על
כך.

ברם צריך להעיר, כי תירוצו זה אינו מיישב את
שאלתנו לגמרי, אלא רק מדוע הרב משנת
חסידים דיבר דוקא על אמן, ולא על שאר
עבירות. הסתירה מהמדרשים עדיין נותרה
בעינה, שם מפורש כי הקדיש מועיל על כל
העבירות.

ובמלים אחרות, תירוצו של הרב שלחן מלכים
עונה היטב מדוע הקדיש אינו מועיל אלא
לאמן, ולא לשאר עבירות, שדוקא נבחר עניית

אמן, כי בשאר העבירות אפשר להסתדר לבד.
אבל עדיין שאלתנו מהמדרשים נותרה בעינה
כאמור.

גם התירוצו החמישי אותו נאמר כעת, יענה רק
על החלק הראשון, מדוע המשנת חסידים נקט
דוקא אמן, ואינו מתרץ את סתירת המדרשים,
עליהם מוכרחים ליישב כמו התירוצים
הראשונים. תירוצו זה, הוא עלפי דברי הרמ"ק
דלקמן.

ובכן, הרמ"ק בספר אור יקר [אור יקר חלק ט"ו,
דף ל"ד ע"א, על הזוהר פרשת וילך דף רפ"ו ע"א]
מקשה, מדוע החמירו בעניית אמן כל כך, עד
שזה שעונה אמן, ישב במדור השביעי בגיהנם,
משם אין יציאה. לכאורה ישנן עבירות
החמורות יותר, ועליהן הנשמה אינה יורדת כל
כך?

וכתב שם בזה"ל, ואם תאמר, והיאך אפשר
שיהיה עונש כל כך חמור לענין זה? ויש לומר
דלא איתאמר אלא במאן דמבזה אמן דרך
ביזיון, כדדריש, 'זבוזי יקלו'. אין המדובר במי
שמתעצל, או שעסוק במשהו אחר, ומתוך כך
לא ענה, אלא במי שיכל לענות אמן, ומתוך
זלזול בחשיבותו ומעלתו, לא ענה. ועוד, לא
פעם אחת, אלא כמה פעמים. וזהו שאמר הזוהר
שם, 'זאמן סגיאין אתאבידו מיניה'.

ולא זו בלבד, אלא שיהיה לו עבירות שיורידוהו
שם, וזהו שאמר ר' יוסי, 'דנחתין לגיהנם דרגא
בתר דרגא', והיינו שעשה עבירות הראוי לו
לרדת לידון בכל מדורות גיהנם, עד שמפני
עבירותיו ירד לתחתית, ואז מפני עבירה זו
הנוספת, לא יעלה.

והענין כמו שדרשו במדרש רות, מהזוהר, שיש
עבירות שנדון בהם באחת, ואחר כך יורד
לשנית, ונדון על עבירות אחרות. וכן יורד עד
שבא לתחתית, ושם נדון גם כן על אלו, ולא
יעלה, כדפירשנו.

האלו, אף על פי שהם תלמידי חכמים (שאינן אור של גיהנם שולטת בהם), אין עולים מיד, מה שאין כן שאר היורדים לגיהנם, אם הם תלמידי חכמים, הם עולים מיד ואין אור של גיהנם שולטת בהם (וכמ"ש שם בדברי התוס' בד"ה חוץ מג'). ומ"ש כאן בדברי הזוהר, שמי שמזלזל בעניית אמן, ולכן אינו עונה אמן, יורד למדור התחתון, ואינו עולה משם לעולם, הכוונה שנידון לדורי דורות, ואינו עולה משם כלל.

ועל דרך מ"ש במסכת ראש השנה (דף י"ז ע"א), שהמינין והמסורות והאפיקורסים שכפרו בתורה ושכפרו בתחיית המתים, יורדין לגיהנם ונידונים בה לדורי דורות, גיהנם כלה והם אינם כלים.

וי"ל שגם המבזה עניית אמן דרך בזיון, ואינו עונה אמן מחמת הזלזול, הוא גם מחמת שהוא כופר בתורה, ולכן הוא יורד לגיהנם במדור התחתון ואינו עולה משם לעולם, אלא נידון שם לדורי דורות. (ולפי זה נמצא שהגמ' אינה חולקת על הזוהר בענין זה).

הש"ץ אומר מגן אברהם, או האל הקדוש, או גואל ישראל, והוא שותק. מדוע הוא לא עונה אמן? מפני מה הוא מזלזל ולא עונה? סימן שהוא כופר.

מקודם הסברנו כי אין על חוסר עניית אמן יצר הרע, או סיבה שיתגבר עליו היצר שלא לענות, אבל עתה הוא הולך בגישה חדשה, שנחשב ככופר, לכן הוא נידון במדור השביעי לדורי דורות.

עד כאן מנינו בס"ד חמישה תירוצים, אך כפי שהקדמנו, שני האחרונים אינם מתרצים לגמרי את השאלה על המשנת חסידים, הסתירה מהמדרשים, ורק מסבירים מדוע הוא נקט דוקא את עניית אמן, מה מיוחד דוקא בה.

בשביל להבין את חומרת הענין, נסביר, מה שאותו הנפטר לא ענה אמן מתוך זלזול, כנראה פירושו הוא, משום שעל עבירות אחרות מובן שיצרו הרע התגבר עליו. לעומת זאת, לגבי עניית אמן, וכי כל כך קשה לומר מלה אחת, אמן? על כך אין לו תירוצים.

עוד יותר מזה אומר הזוהר שם בהמשך, על הפסוק בתהלים [פרק ל"א], אָמוֹנִים, נִצֵּר יי. וּמְשִׁלִּים עַל יָתֵר, עֲשֵׂה גְאוּהָ. פירוש הפסוק הוא, אָמוֹנִים, נִצֵּר יי, היינו שנוטר עניית אמן, ואילו זה המכונה, עֲשֵׂה גְאוּהָ, הרי הוא מְשִׁלִּים עַל יָתֵר, כלומר כפול ומכופל.

על כך מביא המתקן מדבש [דף קע"ח] בשם המפרשים, שאינו עונה אמן מתוך גאוותו, מתוך זלזול והתנשאות. הוא שסובל כפול ומכופל.

בש"ע הזוהר [הלכות ברכת הפירות, סימן רט"ו אות קל"ה, דף רפ"ג] כתב כך, מ"ש במס' בבא מציעא (דף נח ע"ב) כל היורדין לגיהנם, עולים, חוץ משלשה שיורדין ואין עולין, ואלו הן, הבא על אשת איש, והמלבין פני חבירו ברבים, והמכנה שם רע לחבירו, ע"כ.

ובברייתא דמסכת גיהנם (פרק ג') הגירסא היא בזה הלשון, שלשה יורדין לגיהנם ואין עולים, הבא על אשת איש, והמלבין פני חבירו ברבים, והנשבע בשם ה' לשקר, ויש אומרים אף המתכבד בקלון חבירו, והמסכסך בין איש לאשתו להביא מריבה ביניהם, עכ"ל הברייתא שם.

הנה לכאורה מלשון זה משמע דרך אלו השלשה (או חמשה) הם יורדים לגיהנם ואינם עולים. אבל מי שאינו עונה אמן, יורד לגיהנם ועולה, (ולפי זה נמצא דהגמ' חולקת על הזוהר בזה).

ואפשר לומר דמ"ש שם בגמ' (ובברייתא) שלשה שיורדין ואין עולין, ר"ל ששלושה

חושבני ראיה לדבריו, לפני שנסיים, כפי שהבאנו בשם הברכת שמואל, שלעתיד לבוא יהיה אפשר לתקן את כל העבירות, אך לא תהיה הזדמנות לתקן את חוסר עניית אמן, כיון שאז לא עונים כי אם בשכמל"ו.

בילקוט שמעוני [ישעיהו רמז תכ"ח], המובא גם במדרש תלפיות [ענף אמן] בזה"ל, אל תקרי "שומר אמונים" אלא "שאומרין אמונים".

על כך מביא המדרש תלפיות מאמר חז"ל פלאי, אותו הזכרנו בעבר בקשר לדברים אחרים בזה"ל, בשביל אמן שעונים רשעים מתוך גיהנם, ניצולים מגיהנם.

כיצד, עתיד הקדוש ברוך הוא להיות יושב בגן עדן ודורש, וכל הצדיקים יושבים לפניו, וכל פימליא של מעלה עומדים על רגליהם. לעתיד לבוא הקב"ה יושב ודורש. הצדיקים יושבים והמלאכים עומדים. מימינו של הקדוש ברוך הוא חמה עם מזלות ולבנה וכל הכוכבים משמאלו, והקב"ה דורש להם טעמי תורה חדשה, דברים שלא שמעתם און, שעתיד הקדוש ברוך הוא ליתן להם ע"י משיח.

וכיון שמגיע לאגדה, שהרי אומרים קדיש אחרי לימוד האגדה בסוף, עומד זרובבל בן שאלתיאל על רגליו ואומר, יתגדל ויתקדש, וקולו הולך מסוף העולם ועד סופו. וכל באי עולם עונים אמן, ואף רשעי ישראל, וצדיקי אומות העולם, שנשתיירו בגיהנם. אלו שלא זכו להיכנס לגן עדן, וכן אותם הרשעים שבניהם לא אמרו עליהם קדיש, או רשעים שלא הניחו בנים, או שהקדיש שאמרו עליהם לא עזר, מפני כמה סיבות, שחלקן מפורטות לעיל. נשארו בגיהנם עוד כמה מסכנים אחרונים, עליהם נראה שהם אבודים. סבלו עשרות, או מאות, ואולי אפילו אלפי שנים. כששומעים את הקדיש לעתיד לבוא, עונים ואומרים אמן בתוך גיהנם, עד שמתרעש כל העולם כולו.

וקולם נשמע בפני הקדוש ברוך הוא, והוא שואל עליהם ואומר, מה קול רעש גדול שמעתי? שם לאחר מכן מסביר מה"ר אליהו הכהן, כי אין ספק שהקב"ה יודע מה קול הרעש הגדול, אלא שהוא רוצה שהמלאכים ימליצו טוב עליהם. וז"ל, לא נעלם ממנו, רק כדי שהמלאכים יליצו, כמו שמשיב וכו'. הקב"ה רצה אתערוותא בכדי שיצא לפועל, ולא מספיק שהוא לבדו ידע.

משיבין מלאכי השרת ואומרים לפניו, רבש"ע, אלו רשעי ישראל וצדיקי אומות העולם שנשתיירו בגיהנם, שעונים אמן מתוך גיהנם, ומצדיקין עליהם את הדין.

מיד מתגלגלין רחמיו של הקדוש ברוך הוא עליהם ביותר, ואומר מה אעשה להם יותר על דין זה, כבר יצר הרע גרם להם. כמה סבלו וקיבלו ענשים. וכל זה הרי בגלל יצה"ר, ולא שהם רצו למרוד ולהכעיס.

באותה שעה נוטל הקדוש ברוך הוא מפתחות של גיהנם בידו, ונותן למיכאל וגבריאל בפני כל הצדיקים, ואומר להם, לכו ופתחו שערי גיהנם והעלו אותם מתוך גיהנם, שנאמר 'פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים'.

מיד הולכים מיכאל וגבריאל ופותחים ארבעים אלפים שערי גיהנם, ומעלים אותם מתוך גיהנם.

וכיצד מעלים אותם מתוך גיהנם? מלמד שכל גיהנם וגיהנם שלש מאות [אלפים פרסאות] ארכו, וג' מאות [אלפים] רחבו, ועביו אלף פרסה ועמקו אלף פרסה, וכל רשע שנפל לתוכו שוב אינו יכול לעלות מתוכה.

מה עושין מיכאל וגבריאל באותה שעה? תופסין ביד כל אחד ואחד מהן, ומעלין אותו כאדם שהוא מקים את חבירו ומעלהו בחבל מתוך הבור, שנאמר זיעלני מבור שאון מטיט היוץ (תהלים מ').

שערי יצחק – השיעור השבועי

זו כבר לא הפעם הראשונה, אלא במשך כמה וכמה שנים, ואפילו שהוא בעצמו מחוסר אמצעים, הוא משתדל לאסוף מנדיבי עם, הכל בכדי לחזק את בחורי החמד שם, ואת כל הציבור. הוא בעצמו מלמד תינוקות, וברוך ה' הוא אחד מעמודי התווך להחזיק את המסורת בדרך ג"ע מהרי"ץ זצוק"ל.

עוד זוכרני את אביו המנוח, מלפני שנים רבות (בא אלי פעם עם שאלה על ספר תורה גויל שהיה ברשותו), צדיק וירא שמים. בנו הנ"ל הולך בדרכיו. הנני קורא עליו את המקרא הזה [מלכים א' י"ח, ג'], וְעִבְדִּיהוּ הָיָה יָרָא אֶת יְיָ מְאֹד. יהי רצון שירבו כמותו בישראל.

כיון שאיני בקי בפרטים, הרב אלעזר יוסף יצ"ו יסביר לציבור, מה ששמע ממנו. מי שרוצה להתעשר, שיתרום. עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאושר.

ולכאורה לא מובן, וכי בשביל אותה עניית אמן הרשעים הללו ניתקנו?

התשובה לפי שאמרנו מקודם היא, כי לפי הברכת שמואל אפשר ליישב זאת, כיון שאין אז אמן. רק עכשיו אומרים אמן, ממילא הכל משתלב ביחד, כי רק כעת הם ניתקנו באופן סופי. הם ירדו בגלל זה, ועתה באו על תיקונם.

השם ב"ה יזכנו, ועל מעשי רצונו תמיד יסייענו, אכ"ר.

מגבית למען פעולותיו של הר"ר עובדיה סיאני יצ"ו.

ידידנו הרב עובדיה סיאני יצ"ו מרכסים פועל גדולות ונצורות למען הילדים ולמען המבוגרים, בחורי ישיבות ואברכים הי"ו, בשביל ישיבת בין הזמנים, לחזק ולעודד את המסורת. עורך מבחנים בעץ חיים וכו'.

הודעה חשובה!

שיעור זה הוקלד עפ"י שמיעה בעיקר, נערך והגה לפי הבנת העורך. השיעור היה לנגד עיני מרן שליט"א קודם הוצאתו, הוסיף מקצת עניינים וציין מעט מקורות, שיפר ותיקן כמה דברים, כי מפאת העומס הרב המונח על כתפיו, נבצר ממנו לעבור הגהה מדוקדקת, להאיר ולהעיר בהרחבה כבשיעורים שעברו.

לאור האמור, בכל ספק או שאלה המתעוררת למעיין בשיעור זה, יש לו לברר היטב את הדבר להלכה ולמעשה אצל מרן שליט"א.

הערות ותיקונים יתקבלו ברצון.

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת. השם יזכר בל"נ בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט"א, וכן באמירת "מי שבידך" בסוף השיעור.

פרטים בטלפון: 050-4140741. נא לתאם זאת לפני השיעור.

והתורמים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים, ימלא המקום ב"ה כל משאלות ליבם לטובה. אכ"ר.